

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ปัจจุบันเป็นที่ยอมรับว่าการศึกษาเป็นปัจจัยที่สำคัญต่อการพัฒนาประเทศ การให้การศึกษากับประชากรของประเทศ จึงเป็นสิ่งที่มีความจำเป็นอย่างยิ่ง ทั้งนี้เพื่อจะได้ความรู้ที่ได้รับไปเป็นพื้นฐานทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมให้ประสบผลสำเร็จนั้นจำเป็นต้องหาการพัฒนาคนส่วนใหญ่ของชาติให้มีคุณภาพสามารถใช้ความรู้ความสามารถของตนเองในการทำงาน และการประกอบอาชีพได้อย่างเต็มที่ อันจะทำให้ประชาชนในชาติมีฐานะทางเศรษฐกิจ และความเป็นอยู่ที่ดีเกิดผลงานที่มีทั้งปริมาณและคุณภาพ

การประกอบอาชีพนั้นมีอิทธิพลต่อการดำรงชีวิตของบุคคลและ เป็นวิถีทางที่สนองความต้องการด้านต่าง ๆ ของบุคคลตลอดจนความพึงพอใจในตนเองรู้สึกว่าคุณค่าที่ได้อาจแสดงความสามารถในการพึ่งพาตนเอง นอกจากนี้แล้วการประกอบอาชีพยังส่งผลโดยรวมต่อสภาพเศรษฐกิจและสังคมนั้น ๆ ด้วย ทั้งนี้เพราะมนุษย์เป็นทรัพยากรที่สำคัญ ในการพัฒนาสังคมและ เศรษฐกิจของประเทศ (วัชรีย์ ทรัพย์มี, 2523 : คำนำ)

รัฐบาลได้ตระหนักและเห็นความสำคัญของการพัฒนาอาชีพให้กับประชาชน โดยเน้นให้มีการพัฒนาอาชีพไปสู่แบบแผนของการมีอาชีพส่วนตัวมากยิ่งขึ้น ซึ่งเป็นแนวทางที่สำคัญประการหนึ่งที่จะแก้ปัญหาค่าจ้างงานของประชาชน ดังปรากฏเป็นนโยบายและแนวทางในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ระยะที่ 6 พ.ศ. 2530 - 2534 (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2530 : 3) โดยกำหนดไว้ในแผนพัฒนาคุณภาพคนและแรงงาน ในส่วนของแผนพัฒนาการศึกษาและอบรมได้มีการกำหนดเป้าหมายที่จะจัดการศึกษาให้ตรงกับความต้องการของตลาดแรงงานให้สามารถไปประกอบอาชีพส่วนตัวหรือ

สร้างแรงงานด้วยตนเอง ได้ให้มากขึ้น นอกจากนี้ยัง ได้กำหนดมาตรการที่จะสนับสนุนการจัด การศึกษาวิชาชีพและฝึกอบรมระยะสั้นให้แก่ประชาชน โดยเน้นการศึกษาอบรมแบบครบวงจร โดยมีขั้นตอนตั้งแต่การวิเคราะห์ข้อมูลการตัดสินใจ การฝึกทักษะ และการนำไปใช้ ตลอดจน ด้านวิชาการและการตลาดเพื่อส่งเสริมการสร้างงานโดยให้รู้จักการรวมกลุ่มประกอบอาชีพ ธุรกิจขนาดเล็ก (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2530 : 31)

กรมการศึกษานอกโรงเรียนได้สนองนโยบายในเรื่องการพัฒนาอาชีพของประชาชน เพื่อป้อนทรัพยากรมนุษย์เข้าสู่โลกของงานอาชีพเป็นประการสำคัญ จากแนวคิดที่ว่าอาชีพเกิดขึ้น ได้เสมอ จากอาชีพเดิมหรือทรัพยากรที่มีอยู่พัฒนาให้เกิดขึ้นเป็นอาชีพใหม่อย่างหลากหลายให้ สามารถทำการประกอบอาชีพมีรายได้ เพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตและสังคมมนุษย์ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับ แต่ละคนว่าจะมองเห็นช่องทางสร้างสรรค์ให้เกิดคุณค่าต่อตนเองและสังคม (กรมการศึกษานอก โรงเรียน, 2530 : 36)

งานการศึกษานอกโรงเรียนด้านอาชีพแต่เดิมเป็นการฝึกอบรมความรู้ทางอาชีพซึ่ง เป็นกิจกรรมหนึ่งที่กรมการศึกษานอกโรงเรียนมุ่งสร้าง โอกาสแก่บุคคลทั่วไปที่ขาดโอกาสทาง การศึกษา โดยมุ่งให้ผู้นขาดโอกาสเหล่านี้ได้ศึกษาและฝึกอบรมด้านอาชีพ เพื่อความรู้และ ทักษะที่ได้รับไปใช้ในชีวิตประจำวัน หรือเพื่อนำไปประกอบอาชีพตามที่ตนต้องการ (กรมการ ศึกษานอกโรงเรียน, 2530 : 8) ซึ่งในทางปฏิบัติมีการจัดการเรียนการสอนเป็นหลักสูตร ระยะสั้น ระหว่าง 30 - 300 ชั่วโมง วิชาที่เปิดสอนทั้งในเมืองและชนบทส่วนใหญ่จะ เหมือน ๆ กัน มีทั้งประเภทวิชาช่างอุตสาหกรรม คหกรรม และพาณิชยกรรม เช่น วิชา ช่างยนต์ ช่างวิทยุ ช่างไฟฟ้า ช่างเชื่อมโลหะ ช่างตัดเย็บเสื้อผ้า ช่างตัดผม ช่างเสริมสวย วิชาพิมพ์ดีดภาษาไทย-อังกฤษ วิชาบัญชี วิชาอาหาร และวิชาเกษตร เป็นต้น สำหรับผู้สอน นั้น ใช้วิทยากรภายนอกและข้าราชการของศูนย์ฯ ซึ่งข้าราชการดังกล่าวนอกจากจะทำหน้าที่ เป็นผู้สอนแล้ว ยังทำหน้าที่ด้านอื่น ๆ อีกด้วย สำหรับการจัดแบบกลุ่มสนใจจัดในลักษณะยืดหยุ่น ตามความต้องการของแต่ละบุคคลในระยะ เวลาอันสั้นไม่เกิน 30 ชั่วโมง ตามลักษณะของวิชา ที่สอนเช่น การประดิษฐ์ดอกไม้ใบตอง การทอผ้าทอวงไหม การสานเข่ง การทำน้ำมันถั่วเหลือง

การเพาะเห็ดฟาง การตอนไก่ เป็นต้น หลักสูตรเหล่านี้บางครั้งก็เกิดจากความสนใจของผู้เรียน แต่บางครั้งก็เปิดสอนตามความถนัดของผู้สอน (ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนภาคตะวันออกเฉียงเหนือ, 2529 : 1)

ด้วยเหตุที่ประเทศไทยได้ประสบปัญหาภาวะ เศรษฐกิจและสังคม การว่างงานของ ประชาชนในช่วงปลายแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ฉบับที่ 5 ซึ่งในขณะนั้นได้มีการพิจารณา เป็นพิเศษ โดยเฉพาะปัญหาการว่างงานของผู้จบการศึกษาในระดับต่าง ๆ ซึ่งมีเป็นจำนวนมาก และมีแนวโน้มเพิ่มมากขึ้น การว่างงานของผู้จบการศึกษาระดับต่าง ๆ เหล่านี้ ในภาพรวม เบื้องต้นสรุปได้ว่าเป็นเพราะขาดทักษะที่จำเป็นต่อการประกอบอาชีพ ถึงแม้บางระดับการศึกษา จะมีทักษะบ้างแต่ก็ขาดมาตรฐาน ขาดประสบการณ์ที่จะนำไปสู่การประกอบอาชีพด้วยความมั่นใจ (กรมการศึกษานอกโรงเรียน, 2531 : 1 - 2) รวมทั้งปัญหาจากการดำเนินงานด้านวิชาชีพ ของกรมการศึกษานอกโรงเรียนเอง ซึ่งมีข้อจำกัดหลายประการดัง เช่น (ศูนย์การศึกษานอก โรงเรียนภาคตะวันออกเฉียงเหนือ, 2529 : 2)

1. หลักสูตรที่จัดให้ผู้เรียนเน้นในด้านการศึกษาฝึกทักษะฝีมือแก่ผู้เรียน ผู้เรียนจบออกไป มักไม่มีความมั่นใจในการประกอบอาชีพ เนื่องจากยังมองไม่เห็นช่องทางที่เหมาะสมกับตัวเองที่จะประกอบอาชีพ ขาดความรู้เกี่ยวกับการจัดการและการตลาด เนื้อหาและเวลาเรียนขาด ความยืดหยุ่น มีอัตราการออกกลางคันของผู้เรียนสูง
2. หลักสูตรที่สอนอยู่ในวงจำกัดไม่สอดคล้องกับความจำเป็นในการประกอบอาชีพ หรือพัฒนาคุณภาพชีวิตและทรัพยากรท้องถิ่น
3. การเปิดสอนแต่ละรุ่นจะรับจำนวนจำกัดตามข้อจำกัดของอุปกรณ์ที่มีอยู่ ทำให้ ผู้เรียนบางส่วนพลาดโอกาส การรับสมัครผู้เรียนขาดการบริการแนะแนวที่มีกระบวนการที่จะ ช่วยให้ผู้ที่มีสมัครเรียนมีข้อมูลจำเป็นเพื่อการวิเคราะห์ ประเมินความสนใจและความต้องการ ของตนเองที่จะช่วยให้มองเห็นช่องทางในการประกอบอาชีพ ก่อนที่จะตัดสินใจสมัครเข้าเรียน หรือฝึกทักษะอาชีพด้านใดด้านหนึ่ง เพื่อนำไปประกอบอาชีพได้จริง

จากสภาพปัญหาดังกล่าว กรมการศึกษานอกโรงเรียน จึง ได้มีการปรับปรุงแนวคิด และ จุดมุ่งหมายของการ เรียนการสอนวิชาชีพระยะสั้น โดย เริ่มดำเนินการปรับปรุงมาอย่างต่อเนื่อง ตั้งแต่ปีงบประมาณ 2528 - 2529 (กรมการศึกษานอกโรงเรียน, 2531 : 2) ทั้งนี้ เพื่อให้สอดคล้องกับสภาพท้องถิ่น ทรัพยากร ความต้องการของผู้เรียนตลอดจนถึงแนวทางการพัฒนาอาชีพตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ฉบับที่ 6 โดยมุ่ง เน้นให้ผู้รับบริการเห็นช่องทางในการประกอบอาชีพ เสริมความรู้และประสบการณ์ให้มีความพร้อมในการประกอบอาชีพ และ ส่ง เสริมการประกอบอาชีพของประชาชน ประกอบกับรัฐบาลมีนโยบายที่จะ ให้กรมการศึกษานอกโรงเรียนพัฒนาการจัดการศึกษาและ ส่ง เสริมการประกอบอาชีพของประชาชน เพื่อลดปัญหาการว่างงาน เนื่องจากสามารถจัดให้บริการได้อย่างกว้างขวาง มีความยืดหยุ่นสามารถปรับให้เหมาะสมกับสภาพการณ์ของสังคมได้อย่างคล่องตัวและรวดเร็ว ซึ่ง เอื้ออำนวยต่อการแก้ปัญหาการว่างงาน และสามารถจะส่งผลให้ผู้เข้าศึกษาหรือฝึกอบรมเข้าสู่อาชีพมีงานทำและสามารถประกอบอาชีพได้อย่างจริงจังมากกว่าวิธีการเดิมที่เคยจัดอยู่ แนวทาง รูปแบบ วิธีการ ที่ได้จากการพัฒนาปรับปรุง ของกรมการศึกษานอกโรงเรียนเป็นแนวทางและรูปแบบที่มุ่ง จัด ให้กลุ่มเป้าหมายได้ใช้กระบวนการคิดเป็น เพื่อการตัดสินใจประกอบอาชีพอย่างมีจุดมุ่งหมายที่ชัดเจนด้วยตนเอง บนพื้นฐานสภาพและขีดความสามารถของตนก่อนที่จะสมัครเข้าศึกษาหรือฝึกอบรมและการศึกษาหรือฝึกอบรมที่จัดให้นั้นมุ่ง เน้นให้เสริมส่วนที่ขาด เป็นประโยชน์หรือจำเป็นต่อการประกอบอาชีพที่กลุ่มเป้าหมายได้ตัดสินใจเลือกไว้เป็นประการสำคัญ ทั้งนี้ เพื่อส่งเสริมหรือสนับสนุนการประกอบอาชีพนั้น ๆ ให้เป็นไปได้อย่างครบวงจร หลังจากการศึกษาหรือฝึกอบรมแล้วจัดให้มีกระบวนการสนับสนุนการเข้าสู่อาชีพการพัฒนาอาชีพอย่างต่อเนื่อง สิ่งที่จะช่วยให้แนวทางดังกล่าวเป็นไปได้ในทางปฏิบัติคือการแนะแนวและการบริการสนเทศ ซึ่งถือว่าเป็นสิ่งที่มีความสำคัญอย่างยิ่งในการที่จะให้กลุ่มเป้าหมายได้มีข้อมูล ความรู้ ข่าวสารและประสบการณ์ตลอดจนช่องทางนำสู่การประกอบอาชีพการพัฒนาอาชีพ แบบพึ่งพาตนเองของกลุ่มเป้าหมาย รูปแบบวิธีการดังกล่าวเรียกว่า "การศึกษานอกโรงเรียนเพื่อพัฒนาอาชีพ" (กรมการศึกษานอกโรงเรียน, 2531 : 1) ทั้งนี้กรมการศึกษานอกโรงเรียนได้มีนโยบายให้ทุกศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัด ดำเนินการเป็นทางการตั้งแต่ปีงบประมาณ 2530 ตามความพร้อมของศูนย์ตามแนวทางที่กรมการศึกษานอกโรงเรียนได้เสนอแนะ ไว้ดังนี้

การดำเนินงานการศึกษาออกโรงเรียนเพื่อพัฒนาอาชีพ ได้กำหนดวัตถุประสงค์

4 ประเด็นคือ (กรมการศึกษาออกโรงเรียน, 2530 : 59)

1. เพื่อพัฒนาประชาชนให้มีความรู้ ความเข้าใจในโลกของงานอาชีพ รู้จักเข้าใจตนเองและสังคม มองเห็นช่องทางในการประกอบอาชีพ
2. เพื่อจัดประสบการณ์การเรียนรู้ประเภทต่าง ๆ ให้ผู้เรียนได้มีความรู้ความเข้าใจและทักษะเท่าที่จำเป็นในอาชีพที่ตัดสินใจทำและแสวงหาข้อมูลอาชีพจากแหล่งวิชาการต่าง ๆ ได้
3. เพื่อสร้างโอกาสให้บุคคลและกลุ่มบุคคลเข้าสู่อาชีพอย่างสัมพันธ์กับส่วนแบ่งของตลาดอาชีพและแรงงานที่มีอยู่
4. เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้สามารถปรับตัวปรับอาชีพและพัฒนาอาชีพไปอย่างต่อเนื่อง

กลุ่มเป้าหมาย งานการศึกษาออกโรงเรียนเพื่อพัฒนาอาชีพเป็นการเปิดโอกาสให้บริการแก่ประชาชนทั่วไป เพื่อสร้าง เสริมความเสมอภาคในโอกาสทางการศึกษา โดยเน้นการให้บริการแก่กลุ่มเป้าหมายดังต่อไปนี้ (กรมการศึกษาออกโรงเรียน, 2529 : 3)

1. ผู้จบการศึกษาภาคบังคับแล้วไม่ได้เรียนต่อในระดับสูงขึ้น และอยู่ในวัยแรงงาน
2. ผู้ว่างงาน ผู้ที่ทำงานต่ำกว่าระดับหรือผู้ที่ทำงานแล้วแต่มีรายได้น้อย โดยเฉพาะผู้ที่อาศัยอยู่ในชนบท
3. ผู้จะเข้าทำงานหรือผู้ซึ่งมีฝีมือต่ำกว่าระดับ หรือมีฝีมือไม่ตรงกับความต้องการของตลาดแรงงาน

การจัดการศึกษาออกโรงเรียนเพื่อพัฒนาอาชีพนี้ เป็นการส่งเสริมการมีรายได้ของประชาชนโดยให้การศึกษาด้านวิชาชีพอย่างเรียบง่ายเป็นธรรมชาติสอดคล้องกับสภาพทรัพยากรและสภาพของแต่ละท้องถิ่น ไม่มีข้อจำกัดในเรื่องหลักสูตร แต่เป็นการกระตุ้นส่งเสริมและสนับสนุนให้ประชาชนสร้างงานให้เกิดรายได้ซึ่งสามารถทำได้ด้วยวิธีการต่าง ๆ ตามสภาพที่แตกต่างกันของแต่ละบุคคล ซึ่งขึ้นอยู่กับทุนทรัพย์สติปัญญา ความสามารถ ความพยายาม

ความมานะอดทนของแต่ละคน การจัดการศึกษานอกโรงเรียนเพื่อพัฒนาอาชีพ มีกระบวนการดำเนินงาน 4 ขั้นตอน ดังนี้ (กรมการศึกษานอกโรงเรียน, 2529 : 4 - 7)

1. ขั้นเตรียมการ

ทำแผนงานจัดการศึกษานอกโรงเรียนเพื่อพัฒนาอาชีพให้สัมพันธ์กับจุดเน้นของนโยบายระดับต่าง ๆ สภาพปัญหาความต้องการของพื้นที่ดำเนินงานและทรัพยากรท้องถิ่น

2. ขั้นจัดกิจกรรมก่อนเรียน

จัดกิจกรรมให้เห็นช่องทางประกอบอาชีพเพื่อให้ผู้เรียนสามารถสำรวจตัวเองได้ว่า ชอบอะไร มองเห็นช่องทางประกอบอาชีพและตัดสินใจเลือกอาชีพได้อย่างเหมาะสม

3. ขั้นกิจกรรมระหว่างเรียน

จัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อให้ความรู้ ความเข้าใจและทักษะในอาชีพที่ผู้เรียนตัดสินใจเข้าสู่อาชีพโดยเทคนิคและกระบวนการต่าง ๆ จนสามารถเข้าสู่อาชีพได้

4. ขั้นจัดกิจกรรมหลังการเรียน

เป็นกิจกรรมสนับสนุนการประกอบอาชีพ เพื่อให้ผู้เรียนสามารถประเมินผล การประกอบอาชีพพัฒนาอาชีพและ เปลี่ยนอาชีพได้อย่างเหมาะสมสู่เป้าหมายคุณภาพชีวิต

ในการจัดการศึกษานอกโรงเรียนเพื่อพัฒนาอาชีพนั้น กรมการศึกษานอกโรงเรียน (2529 : 11) ได้ให้แนวคิดทางการดำเนินงาน การจัดการศึกษานอกโรงเรียนเพื่อพัฒนาอาชีพไว้ดังนี้

1. จัดเนื้อหาสาระที่จำเป็นต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต การพัฒนาชุมชนและการประกอบอาชีพตามความเหมาะสม และความต้องการของผู้เรียนและชุมชนนั้น ๆ

2. การจัดหลักสูตรเพื่อพัฒนาอาชีพจะไม่มุ่ง เน้นเฉพาะการฝึกทักษะและมีมือแต่จะส่งเสริมให้ผู้เรียนได้พัฒนาความรู้ ความสามารถในด้านต่าง ๆ ที่จำเป็นนับตั้งแต่การวิเคราะห์ปัญหาและทางเลือกที่เหมาะสม บริหารและการจัดการ พัฒนาทัศนคติและลักษณะนิสัยที่จำเป็น การฝึกทั้งภาคทฤษฎีและปฏิบัติ การทำงานเป็นกลุ่มตลอดจนการแนะแนวและกำหนดเนื้อหา เพื่อให้บริการแก่ผู้เรียน การดำเนินงานทำในลักษณะการต่อวงจร โดยปรับเนื้อหาและระยะเวลาของหลักสูตร เพื่อให้ความรู้ เฉพาะ เรื่องตามความจำเป็นและความต้องการของผู้เรียน

3. จัดรูปแบบของกิจกรรมเพื่อพัฒนาอาชีพที่หลากหลาย เพื่อให้เหมาะสมกับสภาพของการเรียนรู้ของผู้เรียนและ เนื้อหาของหลักสูตร โดยเฉพาะอย่างยิ่งจะให้ความสำคัญแก่การให้ข่าวสารข้อมูลเกี่ยวกับการประกอบอาชีพ โดยผ่านสื่อทางการศึกษาประเภทต่าง ๆ สำหรับในชุมชนที่มีผู้ประสงค์จะ เข้ารับบริการ เป็นจำนวนมากจะ เน้นการสอนในลักษณะ ชั้นเรียนไม่มีรอบ

4. ส่ง เสริมให้วิทยากรท้องถิ่นที่ได้รับการคัดเลือกและการอบรมเป็นผู้สอนในหลักสูตรการศึกษา เพื่อพัฒนาอาชีพมากยิ่งขึ้น เพื่อขยายบริการให้กว้างขวางและ เพื่อเปิด โอกาสให้ข้าราชการประจำศูนย์ซึ่งมีจำนวนจำกัดได้ทำหน้าที่สำรวจสภาพปัญหาและความต้องการ การพัฒนาหลักสูตรคัดเลือกและฝึกอบรมวิทยากรท้องถิ่น การนิเทศติดตามผล การแนะแนวและการประสานงานกับหน่วยงานอื่น

5. การประสานงานกับหน่วยงานอื่นที่ให้บริการแก่กลุ่มเป้าหมายเดียวกัน ทั้งนี้จะแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบตามความพร้อมความชำนาญ เพื่อให้บริการไม่ซ้ำซ้อนแต่มีความต่อเนื่องและรับช่วงกัน

6. เน้นการให้บริการแก่เยาวชนและประชาชนในวัยแรงงานในชนบทเป็นหลัก โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ที่มีการศึกษาระดับประถมศึกษาหรือต่ำกว่า

7. การจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาอาชีพให้สัมพันธ์กับโครงการการศึกษานอกโรงเรียนอื่น ๆ เช่น อาศัยการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จเป็นสื่อในการสำรวจปัญหาและความต้องการในการฝึกอบรมผู้เรียนและจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาอาชีพให้รับช่วงในการสนองความต้องการนั้นและเผยแพร่ข่าวสารข้อมูลเกี่ยวกับการพัฒนาอาชีพผ่านทาง เอกสารสิ่งพิมพ์และสื่อมวลชนต่าง ๆ

กิจกรรมเพื่อพัฒนาอาชีพตามแนวทางของการจัดดำเนินงานตามขั้นตอนดังกล่าวนี้ในการจัดกิจกรรมได้เน้นเกี่ยวกับการคิดเป็น การชี้แนะแนวทางให้เห็นช่องทางในการประกอบอาชีพการตัดสินใจและการเลือกช่องทางที่เหมาะสมกับตนเอง ให้มากที่สุด มีหลากหลายกิจกรรมซึ่งสามารถเลือกจัดให้เหมาะสมกับสภาพและความต้องการ ตลอดจนขีดความสามารถของผู้จัดตั้งที่ อุ่นตา นพคุณ (2526 : 182) ได้กล่าวว่า กิจกรรมของการจัดการศึกษานอกโรงเรียนควรจะแสดงให้เห็นแนวโน้มว่าเป็นสิ่งที่มีคุณค่า และสามารถจะทำให้เกิดการเรียนรู้การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้เรียนได้ ซึ่งกิจกรรมจะประกอบด้วยกลยุทธ์และ เทคนิคหลายรูปแบบสำหรับการจัดกิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียนเพื่อพัฒนาอาชีพ กรมการศึกษานอกโรงเรียนได้กำหนด

กิจกรรมเป็นแนวทางไว้หลายรูปแบบดังนี้ (กรมการศึกษานอกโรงเรียน, 2530 : 13 - 27)

1. การเผยแพร่ข่าวสารข้อมูลทางอาชีพ

การเผยแพร่ข่าวสารข้อมูลทางอาชีพ คือ การนำข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับงานอาชีพมาเผยแพร่ทางวิทยุ หนังสือพิมพ์ โทรทัศน์ และเอกสารต่าง ๆ ฯลฯ ทั้งนี้เพื่อให้ประชาชนเกิดความรู้ความเข้าใจแนวคิด และเห็นช่องทางการพัฒนาอาชีพ

2. การจัดนิทรรศการทางอาชีพ

การจัดนิทรรศการทางอาชีพ เป็นการนำข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับงานอาชีพมาแสดง และเผยแพร่เพื่อให้ประชาชนเกิดความรู้ ความเข้าใจแนวคิด และเห็นช่องทางการพัฒนาอาชีพนั้น

3. การจัดทัศนศึกษาหรือทัวร์อาชีพ

การจัดทัศนศึกษาหรือทัวร์อาชีพ คือ การรวมกลุ่มประชาชนทั่วไปหรือผู้ที่ผ่านการรับบริการจากกิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียน เช่น กลุ่มผู้จบโครงการรณรงค์เพื่อการเรียนรู้หนังสือแห่งชาติ ผู้จบการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จระดับต่าง ๆ ทั้งชั้นเรียนและทางไกล ตลอดจนกลุ่มสนใจวิชาชีพรูปแบบอื่น ๆ และผู้ผ่านการอบรมเกษตรกร หรือผู้ใหญ่ในชนบท ฯลฯ ตลอดจนองค์กรท้องถิ่นที่สนใจไปศึกษาดูงานตามสถานประกอบการ หรือแหล่งอาชีพในท้องถิ่นที่ได้รับความสำเร็จในด้านการประกอบอาชีพ

4. การจัดวันพบผู้รู้

การจัดให้มีการพบผู้รู้ จุดประสงค์ก็เพื่อให้ผู้ที่สนใจจะประกอบอาชีพหรือผู้ที่ประกอบอาชีพอยู่แล้ว แต่ประสบปัญหาได้มีโอกาสหาความรู้วิธีแก้ปัญหาและแนวทางการประกอบอาชีพจากผู้รู้ ซึ่งเป็นใครก็ได้มีความรู้ ความชำนาญ และมีประสบการณ์ทางอาชีพในด้านใดด้านหนึ่ง เป็นพิเศษหรือผู้ที่ประสบผลสำเร็จในการประกอบอาชีพ ซึ่งอาจจะ เป็นบุคคลในท้องถิ่นหรือต่างถิ่นก็ได้

5. การพบกลุ่มเพื่อเรียนวิชาชีพ

การพบกลุ่มเพื่อเรียนวิชาชีพ เป็นกระบวนการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาอาชีพที่สำคัญ เพราะกระบวนการนี้เน้นให้ประชาชนมีโอกาสพบปะแลกเปลี่ยนความรู้ ประสบการณ์และแนวคิดเกี่ยวกับงานอาชีพซึ่งกันและกัน ทั้งก่อนเรียน ระหว่างการเรียนและหลังการเรียน อัน

จะช่วยให้ประชาชนได้มีโอกาสวิเคราะห์ตนเอง ชุมชนและมีข้อมูลเพื่อใช้ประกอบการตัดสินใจ เลือกประกอบอาชีพที่ตนเห็นช่องทางว่าจะประสบผลสำเร็จ

6. การจัดกลุ่มพัฒนาอาชีพ

เป็นการรวมกลุ่มประชาชนทั่วไปที่ประกอบอาชีพเดียวกัน เพื่อแลกเปลี่ยน ความรู้ประสบการณ์เกี่ยวกับการประกอบอาชีพและช่วยเหลือระหว่างสมาชิกด้วยกัน ในอันที่จะ พัฒนาอาชีพให้ก้าวหน้ายิ่งขึ้น

7. การจัดศูนย์ข้อมูลทางอาชีพ

ศูนย์ข้อมูลเป็นแหล่งข้อมูลทางอาชีพ เพื่อบริการหน่วยงาน ประชาชนหรือหน่วย จัดอาชีพเป็นข้อมูลที่ใช้ประกอบการวางแผนจัดกิจกรรมการศึกษาเพื่อพัฒนาอาชีพ การตัดสินใจ เรียนหรือประกอบอาชีพของกลุ่มเป้าหมาย

8. การศึกษาเคลื่อนที่

การจัดการศึกษาเคลื่อนที่เป็นการเผยแพร่ความรู้ ข่าวสารข้อมูลแก่ประชาชน ในหมู่บ้านให้มีโอกาสศึกษาหาความรู้ด้วยตนเอง เพื่อที่จะนำความรู้ที่ได้รับไปพิจารณาวิเคราะห์ และคิดค้นหาช่องทาง ตลอดจนตัดสินใจเลือกปรับปรุงอาชีพเดิมหรือสร้างอาชีพใหม่

9. การประชาสัมพันธ์

การประชาสัมพันธ์ เป็นการจัดกิจกรรมเพื่อเผยแพร่ข่าวสารข้อมูลให้ประชาชน ได้ทราบเพื่อให้เกิดความสนใจ มีแรงจูงใจในการเรียนวิชาชีพ ตลอดจนให้เห็นแนวทางในการ ประกอบอาชีพ มีความเข้าใจและมีส่วนร่วมในกิจกรรมมากยิ่งขึ้น

ในการจัดการศึกษานอกโรงเรียนเพื่อพัฒนาอาชีพ กำหนดหลักการให้การศึกษาด้าน อาชีพแก่ประชาชนที่อยู่นอกระบบโรงเรียนที่ขาดโอกาส เพื่อให้เห็นช่องทางทะนุถนอมกัน คิดเป็น ทำเป็น แก้ปัญหาเป็น มีความรู้ ทักษะ และมีทัศนคติที่ดีในการทำงานและเน้นให้มีการประกอบ อาชีพส่วนตัวได้ (กรมการศึกษานอกโรงเรียน, 2529 : 1) แต่อย่างไรก็ดี ในการจัดการ ศึกษาเพื่อพัฒนาอาชีพเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์อย่างแท้จริง โดยเฉพาะการจัดสอนวิชาชีพระยะ สั้นเพื่อการมีงานทำ กองแผนงานและวิจัย กรมการศึกษานอกโรงเรียน (2527 : 48) ได้ เสนอแนะว่าควรจะต้องจัดในเรื่องต่อไปนี้ เข้าไปในกระบวนการจัดการเรียนการสอนด้วย คือ

1. การประชาสัมพันธ์
2. การแนะแนวเบื้องต้นก่อนการเข้าเรียนและปัจฉิมนี้เทศผู้ที่ผ่านการอบรมไปแล้ว
3. การให้ประสบการณ์หลายรูปแบบในเรื่องอาชีพที่น่าจำ่าเป็นโดยการพาไปดูงาน หรือใช้สื่อช่วยเช่น วีดีโอ เอกสาร ฯลฯ เพื่อให้เป็นแนวทางในการเลือกวิชาชีพ
4. ส่งเสริมกระบวนการคิด การหาช่องทางในการศึกษาการประกอบอาชีพให้เหมาะสมกับตนเองและชุมชนและสามารถดำรงชีวิตอยู่ในชุมชนได้อย่าง เป็นสุข
5. ส่งเสริมข้อมูลด้านการตลาด ทุน ทั้งในและต่างประเทศ
6. ส่งเสริมให้มีการเรียนการสอนเรื่องการจัดการให้มากขึ้นในกรณีที่จะไปประกอบอาชีพส่วนตัว
7. ฝึกทักษะ ในกรณีจำ่าเป็น
8. ส่งเสริมให้มีกระบวนการติดตาม กระบวนการประเมินผลให้มากขึ้น
9. ส่งเสริมกระบวนการให้มีทุนหมุนเวียนให้มากขึ้น

ในการดำเนินงานตามแนวทางดังกล่าวบุคคลที่นับว่ามีบทบาทสำคัญต่อการจัดและดำเนินงานการศึกษาออกโรงเรียนเพื่อพัฒนาอาชีพ ได้แก่ ผู้บริหาร และวิทยากรหรือผู้สอน ซึ่งมีอิทธิพลต่อการดำเนินงานเป็นอย่างมาก โดยจำ่าเป็นจะต้องมีการพัฒนาให้สอดคล้องกับแนวทางใหม่ดังกล่าว คือ

ผู้บริหารซึ่ง เป็นผู้กำหนดนโยบายแนวทางปฏิบัติงานของศูนย์การศึกษาออกโรงเรียนจังหวัด นับว่ามีความสำคัญอย่างยิ่ง ในองค์กร เป็นผู้นำในการดำเนินงานเพื่อให้งานบรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ ซึ่งงานต่าง ๆ ขององค์การบริหารต้อง เป็นผู้รับผิดชอบและดำเนินการ โดยเฉพาะงานการศึกษาออกโรงเรียนเพื่อพัฒนาอาชีพ ซึ่ง เน้นการให้บริการแก่กลุ่มเป้าหมายในท้องถิ่นต่าง ๆ ในรูปแบบและวิธีที่หลากหลาย ผู้บริหารจะต้องรับผิดชอบในการจัด ดำเนินงานด้านการเรียนการสอน การนิเทศการสอนการจัดอุปกรณ์และกิจกรรมเสริมต่าง ๆ ตลอดจนการติดตามผลและประเมินผลการเรียนการสอนผู้บริหารจะต้องส่งเสริมและสนับสนุนให้บุคลากรในหน่วยงานได้ปฏิบัติงานอย่างมีคุณภาพและประสิทธิภาพ

วิทยากรหรือผู้สอน ในการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาอาชีพซึ่งกลุ่มเป้าหมายส่วนมากเป็นผู้ใหญ่ ผู้สอนหรือวิทยากรควรมีบทบาทหน้าที่ที่ยืดหยุ่น และกว้างขวางเกี่ยวกับเรื่องนี้ วัชรกมุทมาศ (2525 : 8) ได้กล่าวถึงบทบาทและหน้าที่ของครูผู้สอนไว้ สรุปได้ว่า บทบาทและหน้าที่ของผู้สอนจะ เปลี่ยนไปจากเดิมที่เคยเป็นผู้บอกรับเรียน สอนเนื้อหาสาระของวิชาชีพให้กับผู้เรียน ให้ผู้เรียนจดจำในสิ่งที่บอกหรือสิ่งที่สาธิตให้ดู มาเป็นทำหน้าที่และบทบาทเสมือนหนึ่งผู้อำนวยการความสะดวก (facilitator) ผู้จัดการ (manager) ผู้ประเมินผลและบันทึกผล (evaluator and progress recorder) และผู้ปรึกษาแนะแนว (counsellor) ไปพร้อม ๆ กันกับการสอนด้วย นอกจากนี้ครูจะต้องเป็นผู้จัดผู้ประสานงานและผู้ให้คำแนะนำด้วย ดังนั้นคุณวุฒิของบุคลากรควรเป็นผู้มีความรู้กว้าง ๆ ไม่เฉพาะเจาะจงสาขาวิชาใดเพียงวิชาเดียว (กองแผนงานและวิจัย, 2527 : 13)

การดำเนินงานการศึกษานอกโรงเรียนเพื่อพัฒนาอาชีพตามแนวคิดใหม่นี้ เป็นการพัฒนาการดำเนินงานจากการเรียนการสอนวิชาชีพระยะสั้นให้มีความเหมาะสมกับสภาพและสภาวะการณ์ปัจจุบัน โดยให้ทุกศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัดดำเนินการโดยใช้งบประมาณปกติจากงานสายอาชีพ สำหรับในปีงบประมาณ 2532 งานด้านวิชาชีพได้รับงบประมาณทั่วประเทศจำนวน 44,887,500 บาท (กองแผนงานและวิจัย, 2531 : 18) และโดยทั่วไปศูนย์ได้ดำเนินการตามความพร้อมของศูนย์ ซึ่งปัจจุบันส่วนใหญ่ยังอยู่ในขั้นเริ่มต้นดำเนินการ

เนื่องจากการดำเนินงานการศึกษานอกโรงเรียนเพื่อพัฒนาอาชีพเป็นงานใหม่ของกรมการศึกษานอกโรงเรียน ซึ่ง ได้กำหนดให้หน่วยงานศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัดดำเนินงานเป็นทางการในปีงบประมาณ 2530 ตามความพร้อมของศูนย์ จากการติดตามผลของกรมการศึกษานอกโรงเรียนในปีงบประมาณ 2531 ซึ่งทำในลักษณะตรวจเยี่ยมและติดตามผลจากศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัด จำนวน 36 แห่ง พบว่า ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัดยังมีปัญหาเรื่องการขาดความชัดเจนของระเบียบและหลักเกณฑ์ ขาดวิทยากรและสื่อการเรียน ตลอดจนบางศูนย์ยังไม่ดำเนินการตามแนวทางที่กรมการศึกษานอกโรงเรียนกำหนด ฉะนั้นจึงสมควรได้มีการศึกษาความคิดเห็นของผู้บริหารและเจ้าหน้าที่ปฏิบัติงาน ซึ่งรับผิดชอบ

โดยตรงกับงานว่ามีความเห็นอย่างไรกับการที่กรมการศึกษานอกโรงเรียนได้วางแนวทางไว้ ในด้านวัตถุประสงค์ กลุ่มเป้าหมาย กระบวนการดำเนินงาน และกิจกรรมเพื่อพัฒนาอาชีพ รวมทั้งศึกษาถึงสภาพการดำเนินงาน ปัญหาอุปสรรคและผลของการดำเนินงานการศึกษานอกโรงเรียนเพื่อพัฒนาอาชีพ ครอบคลุมทุกศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัดทั่วประเทศ เพื่อนำข้อมูลจากการศึกษามาใช้ในการปรับปรุงและ เป็นแนวทางในการพัฒนาการดำเนินงานให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น โดยการวิจัยครั้งนี้มุ่งแสวงหาคำตอบว่าผู้บริหารและ เจ้าหน้าที่ปฏิบัติงานมีความคิดเห็นอย่างไรต่อแนวทางการดำเนินงานการศึกษานอกโรงเรียนเพื่อพัฒนาอาชีพตามที่ กรมการศึกษานอกโรงเรียนกำหนด และศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัดได้ดำเนินงานอย่างไร ตลอดจนมี ปัญหา อุปสรรค และผลของการดำเนินงานเป็นอย่างไรบ้าง เพื่อที่จะได้นำข้อมูลมาเป็นแนวทางในการปรับปรุง การดำเนินงานให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาความคิดเห็นของผู้บริหารและ เจ้าหน้าที่ปฏิบัติงานของศูนย์การศึกษา นอกโรงเรียนจังหวัด เกี่ยวกับการดำเนินงานการศึกษานอกโรงเรียน เพื่อพัฒนาอาชีพในด้าน วัตถุประสงค์ กลุ่มเป้าหมาย กระบวนการดำเนินงาน และกิจกรรมเพื่อพัฒนาอาชีพ
2. เพื่อศึกษาสภาพการดำเนินงาน ปัญหาอุปสรรค และผลของการดำเนินงานการ ศึกษานอกโรงเรียนเพื่อพัฒนาอาชีพของศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัด

ขอบเขตของการวิจัย

1. การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ ความคิดเห็นของผู้บริหารและ เจ้าหน้าที่ ปฏิบัติงานที่มีต่อแนวทางการดำเนินงานการศึกษานอกโรงเรียน เพื่อพัฒนาอาชีพตามที่กรมการ ศึกษานอกโรงเรียนกำหนด และศึกษาสภาพการดำเนินงานที่แท้จริงของศูนย์การศึกษานอก โรงเรียนจังหวัด ตลอดจนปัญหาอุปสรรคและผลของการดำเนินงานการศึกษานอกโรงเรียน เพื่อพัฒนาอาชีพ

2. ประชากรที่ศึกษา คือ ผู้บริหารและเจ้าหน้าที่ปฏิบัติงานเกี่ยวกับงานการศึกษา นอกโรงเรียนเพื่อพัฒนาอาชีพของศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัดทั่วประเทศ จำนวน 73 จังหวัด

3. ในการวิจัยครั้งนี้มุ่งศึกษาสภาพปัญหา อุปสรรค ผลของการดำเนินงาน และความคิดเห็นของผู้บริหารและเจ้าหน้าที่ปฏิบัติงานต่อการจัดการศึกษานอกโรงเรียนเพื่อพัฒนาอาชีพของศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัด ในด้านวัตถุประสงค์ กลุ่มเป้าหมาย กระบวนการดำเนินงานและกิจกรรมเพื่อพัฒนาอาชีพของการดำเนินงานปีงบประมาณ 2532

ตัวแปรที่ศึกษาได้แก่

1. ความคิดเห็นของผู้บริหารและเจ้าหน้าที่ปฏิบัติงานที่มีต่อแนวทางการดำเนินงาน การศึกษานอกโรงเรียนเพื่อพัฒนาอาชีพในด้านวัตถุประสงค์ กลุ่มเป้าหมาย กระบวนการดำเนินงาน และกิจกรรมเพื่อพัฒนาอาชีพ
2. สภาพการดำเนินการศึกษานอกโรงเรียนเพื่อพัฒนาอาชีพ
3. ผลของการดำเนินการศึกษานอกโรงเรียนเพื่อพัฒนาอาชีพ
4. ปัญหาอุปสรรคของการดำเนินการศึกษานอกโรงเรียนเพื่อพัฒนาอาชีพ

คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

1. ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัด หมายถึง สถานศึกษาสังกัดกรมการศึกษานอกโรงเรียน กระทรวงศึกษาธิการ โดยตั้งเป็นศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนประจำจังหวัดในทุกจังหวัด
2. ผู้บริหาร หมายถึง ผู้อำนวยการ ผู้ช่วยผู้อำนวยการฝ่ายปฏิบัติการ ผู้ช่วยผู้อำนวยการฝ่ายวิชาการ และผู้ช่วยผู้อำนวยการฝ่ายบริหาร ของศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัด

3. เจ้าหน้าที่ปฏิบัติงาน หมายถึง เจ้าหน้าที่ ครู อาจารย์ของศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัดที่ปฏิบัติหน้าที่รับผิดชอบหัวฝ่ายการศึกษาอาชีพของศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัด

4. วิชาชีพครบวงจร หมายถึง การจัดการศึกษาด้านวิชาชีพของศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัด โดยให้ผู้เรียนได้มีโอกาสในการตัดสินใจ เลือกเรียนด้วยตนเอง โดยมีขั้นตอนตั้งแต่การวิเคราะห์ปัญหาข้อมูลการตัดสินใจ การฝึกทักษะ การจัดการ การนำไปใช้ ประกอบอาชีพและการประเมินผล ตามวงจรฝึกวิชาชีพประกอบอาชีพโดยมีวัตถุประสงค์ให้ผู้เรียนสามารถนำความรู้และประสบการณ์ไปใช้ในการประกอบอาชีพได้

5. อาชีพส่วนตัว หมายถึง การประกอบอาชีพในรูปแบบและวิธีการใด ๆ ที่มีสิทธิตัดสินใจต่อความเปลี่ยนแปลงผลกำไรหรือขาดทุนของอาชีพนั้นด้วยตนเอง

6. โลกของอาชีพ หมายถึง ขอบข่ายของงานอาชีพที่ทำแล้วมีรายได้ ซึ่งมีอยู่หลากหลายสามารถพัฒนาหรือแตกแขนง เป็นงานอาชีพใหม่หรือสร้างให้เกิดขึ้นใหม่จากทรัพยากรที่มีอยู่ ซึ่งเกี่ยวข้องกับความสามารถและการมองเห็นในอาชีพ การคิด ในการพัฒนาและการตัดสินใจเข้าสู่งานอาชีพ

7. ความคิดเห็น หมายถึง ความเชื่อ ความเข้าใจหรือความรู้สึกนึกคิดของผู้บริหารหรือเจ้าหน้าที่ปฏิบัติงานเกี่ยวกับการดำเนินงานการศึกษานอกโรงเรียนเพื่อพัฒนาอาชีพ

8. ปัญหา หมายถึง สภาพที่ปรากฏจริงในขณะดำเนินการวิจัยซึ่งไม่เอื้ออำนวยต่อการจัดการดำเนินงานการศึกษานอกโรงเรียนเพื่อพัฒนาอาชีพ

9. วัตถุประสงค์ หมายถึง ผลที่คาดหวังจากการเข้าสู่กิจกรรมการเรียนรู้เกี่ยวกับการจัดการศึกษานอกโรงเรียนเพื่อพัฒนาอาชีพ

10. กลุ่มเป้าหมาย หมายถึง ผู้รับบริการการศึกษานอกโรงเรียนเพื่อพัฒนาอาชีพ

11. กระบวนการดำเนินงาน หมายถึง ขั้นตอนการดำเนินงานการศึกษานอกโรงเรียนเพื่อพัฒนาอาชีพ ซึ่งประกอบด้วย 4 ขั้นตอน คือ

ขั้นตอนที่ 1 ระยะเตรียมการ

ขั้นตอนที่ 2 การจัดกิจกรรมก่อนเรียน

ขั้นตอนที่ 3 การจัดกิจกรรมระหว่างเรียน

ขั้นตอนที่ 4 การจัดกิจกรรมหลังเรียน

12. กิจกรรมเพื่อพัฒนาอาชีพ หมายถึง กิจกรรมการเรียนการสอนที่จัดขึ้นให้สอดคล้อง เหมาะสมกับวัตถุประสงค์ สถานที่และสิ่งแวดล้อม

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ได้ทราบความคิดเห็นของผู้บริหารและ เจ้าหน้าที่ปฏิบัติงานเกี่ยวกับการดำเนินงานการศึกษานอกโรงเรียนเพื่อพัฒนาอาชีพ ในด้านวัตถุประสงค์ กลุ่มเป้าหมาย กระบวนการดำเนินงาน และกิจกรรมเพื่อพัฒนาอาชีพ เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาการดำเนินงานให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น
2. ได้ทราบถึงสภาพการดำเนินงานการศึกษานอกโรงเรียนเพื่อพัฒนาอาชีพตามแนวทางของกรมการศึกษานอกโรงเรียนเพื่อนำไปปรับปรุงการดำเนินงาน ตลอดจนเป็นแนวทางในการนิเทศ ตรวจสอบการปฏิบัติงานแก่กรมการศึกษานอกโรงเรียน
3. ได้ทราบปัญหา อุปสรรค และผลของการดำเนินงานการศึกษานอกโรงเรียนเพื่อพัฒนาอาชีพ เพื่อเป็นแนวทางในการแก้ไขปรับปรุงการดำเนินงานแก่ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัดให้สามารถดำเนินการตามแนวทางของกรมการศึกษานอกโรงเรียนได้